

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΓΙΑΝΝΙΔΗ

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

('Από το κεφάλαιο ΠΛΑΝΕΣ)

Φυσική συνέπεια τής αλλαγής του λεξικού και του τυπικού είναι ή αλλαγή τής συντάξεως. 'Αλλαγή συντάξεως, σημειώστε, σημαίνει αλλαγή στον τρόπο τής σκέψης, δηλ. αλλαγή του διανοητικού μας οργανισμού. Ένα σακί ρύζι λέει ή φυσική μας γλώσσα, μιά μπουτίλια κρασί. 'Όταν κάμετε το ρύζι δρυζαν και το κρασί οϊνον, δι ή πητε εις σάκκος δρυζα, μία φιάλη οϊνος, αλλά εις σάκκος δρυζης, μία φιάλη οϊνου, τό περιεχόμενον θά μπη στή γενική. 'Αλλάξε ή σύνταξη, δηλ. έλλαξε ή τρόπος τής συνδέσεως, τής διατάξεως τών πραγμάτων μέσα στή γλώσσα, έπομένως και μέσα στο μυαλό μας, έλλαξε ή μηχανισμός του μυαλού μας. Δέν έλλαξαν μόνο τά επίπλα του σπιτιού, έλλαξε και ή νοικοκύρης, και τά θέλει με έλλη τάξη βαλμένα.

Και μήπως άραγε ή αλλαγή κατώρθωσε νά γίνη γενική και όριστική, νά έκταθη περά περά σ' όλη τήν ψυχή μας, ώστε τό νέο σύστημα τής σκέψης νά μπορη νά εξακολουθη, και δημοτική όταν μιλούμε ; Τέτοιο αποτέλεσμα θά ήταν ίσως παραδεκτό. 'Αλλά όχι. 'Ο άρχικός τρόπος τής σκέψης, ή φυσικός, μένει στή θέση του ασάλευτος, όπως έμειναν ασάλευτα οι λέξεις και οι τύποι. Γιατί, βέβαια δέν θά πούμε ποτέ ένα σακί φασολιών, μιά δω ρυζιού, ένα ποτήρι κρασιού. Με τό τελευταίο μάλιστα θά νομίσουν πως ζητούμε ένα ποτήρι του κρασιού.

Και φυλαχτήτε πάλι από ένα εύκολο πέσιμο. 'Η σύνταξη τής δημοτικής στο πρόκειμενο παράδειγμα, καθώς και στα περισσότερα που θά φέρουμε, είναι άπλούστερη. Είναι άπλούστερο ένα ποτήρι νερό από ένα ποτήρι νερού. Αυτό δέν σας θυμίζει και τό τυπικό τής δημοτικής που είναι κ' εκείνο άπλούστερο άπ' τό άρχαιο ; 'Αρα ;... Παρουσιάζεται πάλι τό φάντασμα τής άμάθειας· από άμάθεια ή λαός άπλοποίησε και τή σύνταξη.

'Αλλά με τό φως χάνονται τά φαντάσματα. 'Εδω μάλιστα δι χρειάζονται και ηλεκτρικά ένα σπώρο μονάχα άν ανάψουμε, θά φύγη τό φάντασμα μας. Κυττάξετε μιά στιγμή. 'Η γαλλική γλώσσα λέει, un verre d' eau, δηλ. ένα ποτήρι νερού, ή γε-

μική όμως λέει ein Glas Wasser, δηλ. ένα ποτήρι νερό. 'Αρα ή γερμανική, που έχει σ' αυτό τό παράδειγμα άπλούστερη σύνταξη, έγινε από άμάθεια, ενώ ή γαλλική έγινε από σοφούς ανθρώπους ! Τίποτε άπ' αυτά. Και ή μιά και ή άλλη έγιναν από λαούς, δηλ. από ανθρώπους άμόρφωτους. 'Η τελευταία χωριάτισσα στή Γαλλία λέει une bouteille de vin, και δέν τό έμαθε άπ' τόν έπιστήμονα· αυτός τό έμαθε άπ' τή χωριάτισσα. Στή Γερμανία πάλι βρέθηκε άπλούστερη αυτή ή σύνταξη και ή σοφός τήν πήρε όπως τήν ήρε, και λέει και γράφει eine Flasche Wein· δι θεώρησε άνάρμοστο στή σοφία του νά μεταχειριστή τόσο άπλή σύνταξη.

'Η διαφορά αυτή στή σύνταξη, τό χάσμα αυτό μεταξύ τών δυό γλωσσών, που τό δείξαμε άπάνω σ' ένα παράδειγμα, έκτείνεται σ' όλη τή γραμμή. 'Η γέρθην (έκ) τής κλίνης μου θά πήτε, αλλά όχι έσημάθην (έκ) του κρεβατιού μου. 'Εξήλθον (έκ) τής οικίας, αλλά όχι έβγήκα (έκ) του σπιτιού. Διήλθον εκ της οικίας σας, αλλά όχι έπέρασα εκ του σπιτιού σας. Τόν έστειρον εκ του ότός, αλλά όχι τόν έτράβηξεν εκ του αυτιού.

'Επι τής τραπέζης ή άπάνω στο τραπέζι, αλλά όχι επί του τραπέζιου· υπό τήν τράπεζαν ή κάτω άπ' τό τραπέζι, αλλά όχι υπό τό τραπέζι.

'Εξήλθε προς άγραν, ή έβγήκε στο κνήγη, αλλά όχι έξήλθε εις τήν άγραν.

Πλήρες ύδατος ή γεμάτο νερό, αλλά όχι πλήρες ύδωρ ούτε γεμάτο νερού. Προς βρωσον ή για φάγωπα, αλλά όχι διά βρωσον ούτε προς φάγωμα. 'Εφ' άμάξης ή με τό άμάξι, αλλά όχι εφ' άμαξιού. Καθ' όδόν ή στο δρόμο, αλλά όχι κατά δρόμον. Κατ' έτος ή κάθε χρόνο, αλλά όχι κατά χρόνο. Πρδ μεσημβρίας, αλλά όχι πρδ μεσημεριού....

'Ηλθον ανά εις ή ένας ένας, αλλά όχι εις εις. Είναι ένας κ' ένας, αλλά όχι εις και εις. Με τόν καιρό ή σνν τω χρόνω, αλλά όχι με τόν χρόνον ούτε σνν τω καιρώ. Πρδς χάριν σου ή για χατήρι σου, αλλά όχι πρδς χατήρι σου. Ποιός λίγο, ποιός πολύ, αλλά όχι τίς όλίγον τίς πολύ. 'Εν μεγάλη στολή, αλλά όχι εν φράκω, εν ρεδυγνότα, εν σακακίω, εν εποκαμισω. Τώρα άρρησα που άρρησα, αλλά όχι τώρα ήρεξάμην που ήρεξάμην....

Μιά σημαντική διαφορά στον οργανισμό τών δυό γλωσσών είναι ότι ή φυσική μας γλώσσα, όταν συνθέτη τή φράση, αγαπή νά τοποθετη τις έννοιες τή

μιά ύστερα άπ' τήν έλλη, με τή φυσική τους τάξη, τουλάχιστο με κάποια τάξη που είναι σήμερα για μας φυσική, ενώ ή καθαρεύουσα, προσπαθώντας ν' ακολουθήση κ' έδω τήν άρχαία, βάζει τις έννοιες τή μιά μέσα στήν έλλη. 'Η μία ξαπλώνει τή σκέψη, ή άλλη τή σήνει σωρό. 'Εξηγούμαι. 'Ο 'Υπουργός τών έσωτερικών θέλει νά πη ή γλώσσα μας· ή επί τών έσωτερικών 'Υπουργός λέει ή καθαρεύουσα. 'Η έννοια ή έπουργός σκίζεται σε δυό για νά μπη στή μέση ή άλλη έννοια επί τών έσωτερικών. Μισοεκφραμένη με τό πρώτο κομμάτι, μένει μιά στιγμή στον άέρα, περιμένοντας τό συμπλήρωμά της.

Προσοχή πάλι από φαντάσματα. 'Απλούστερη είναι κ' έδω ή νεώτερη σύνταξη. 'Αλλά μη φανταστήτε πως αυτό είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τής δικής μας γλώσσας. 'Η άπλοποίηση αυτή είναι φαινόμενο παράλληλο με τήν εξέλιξη του ανθρώπινου μυαλού εν γένει. Τό νεώτερο μυαλό ζητεί τήν άπλοτητα στή σκέψη και στήν έκφραση, αγαπή νά έκφράζη τά πράγματα με λιγώτερο κόπο. 'Ο Γάλλος και ή 'Αγγλος σοφός σήμερα έκφράζονται άπλούστερα άπ' τόν άρχαίο 'Ελληνα, άν και εκείνα που λένε δέν είναι διόλου άπλούστερα. Αυτό δέν λέγεται, όχι, παρακμή γλωσσική. 'Όταν ένα όργανο μου επιτρέπει νά φτάνω στον ίδιο σκοπό με λιγώτερο κόπο, τό όργανο αυτό λέγεται τελειότερο.

Δέν είναι δουλιά μας νά εξετάσουμε τήν αίτία αυτού του φαινομένου. Μες ενδιαφέρει μόνο νά τό παρατηρήσουμε, και τό παρατηρούμε στις περισσότερες άπ' τις νεώτερες γλώσσες, πρδ πάντων στις πιό δουλεμένες, εκείνες που έχουν τή μεγαλύτερη ιστορία. Αυτήν τή γενική πειρία ακολουθήσε και τό ελληνικό μυαλό, και ή ελληνική γλώσσα· πάντα άδελφωμένη και ταιριαγμένη μαζί του, πιστή συντροφισσά του, άλλαξε κι' αυτή. Κρατήστε μιά στιγμή τήν πατριωτική σας όργη, για νά σας πω μιάν αλήθεια ότι σήμερα έμεις, στο μηχανισμό του μυαλού, περισσότερο συγγενεύουμε με τό σύγχρονό μας τό 'Αλλο ή τόν 'Ιταλό παρά με τόν πρόγονό μας τόν άρχαίο 'Ελληνα. 'Ότι δέν σκεπτόμαστε όμοια με τούς άρχαίους, φαίνεται κοντά στ' άλλα κι' από τούτο, ότι τόσες φορές τυχαίνει νά μη βγάζουμε τό νόημα μιάς φράσης άπ' τήν άρχαία ελληνική, μοιολογί γινώσκουμε ξεχωριστά όλες τις λέξεις που τήν άποτελούν.

'Ιδου τώρα που φέρνει ή κατάφορος. Είπαμε δι επί τών έσωτερικών 'Υπουργός· ύστερα θά πούμε αι επί τών έσωτερικών 'Υπουργού δοθείσα!

έπειτα νά πίσω στή θάλασσα και σάν τρυφερή ήμίχλη στον ουρανό νά κρέμουμε. 'Ηθελα άν μπορούσα μοναχός μου νά γιομίσω όλος άπ' αυτή τή μελαγχολική μαγική νυχτιά. 'Ημουνα τόσο λυπημένος· κι ή ίδιος δέν ήξερα τό γιατί.

— Γιατί δέν πήγες με τούς έλλους ; με ρώτησε ή γριά 'Ιζεργίλ κ' έγνεψε κατά τή θάλασσα.

'Από τά χρόνια εΐτανε καμπουριασμένη σκεδδ σαν κλεισμένος σουγιάς· τά μάτια της μαύρα μιά φορά, εΐτανε τώρα θολά και δακρύζανε. 'Η ξερή φωνή της ήχούσε χωρίς κυματισμούς, πές πως έτριζε σά νά μιλούσε ή γριά με τά κόκκαλα. Και πως μπορούσε ακόμα νά μιλή !

— Δέν μπορούσα, άποκρίθηκα στην έρώτησή της.

— Ού...ού...ού ! Γέροι γεννιέστε σεις οι βορεινοί ! Μαύροι είσατε όλοι σας σά δαιμόνι. Τά κορίτσια μας σε φοβούνται — μα είσαι ακόμα νέος και γερός.

Τό φεγγάρι φάνηκε. 'Ο δίσκος του μεγάλος και ματωμένος. Δες και βγήκε από τόν κόρφο τής στέπας πλούσιο και χορτάτο από τήν ανθρώπινη σάρκα και τό ανθρώπινο αίμα που ρουφούσε τόσους αιώνες. 'Οταν τελλένιος ήσκιος τών κλημάτων έπεφτε άπάνω μας· ένα δίχτυ σπέπας μένα και τή γριά που οι

θηλείες του τρέμανε και χορεύανε άπάνω μας άπαυτα. 'Αριστερά μας, άπάνου στή στέππα, τά σύννεφα κρεμούσανε τις σκιές τους φωτερές και διάφανες από τό σελήνοφωτο. 'Από τή θάλασσα έρχόντανε κάτι ήχοι, μόλις άκουστοί· τό μαλακό κλάμα του βιολιού, τό ξάστερο γέλοιο ενού κοριτσιού, οι μαλακές βαρυτονίες ενού παλληκαριού...κι άπάνω σ' όλα ή ρυθμικός ήχος τών κυμάτων που σπάζανε στην άκρογιαλιά.

— Κοίταξε ! έρχεται ή Λάρρας !

Κοίταξα εκεί πού μούδειχνε ή γριά με τό δάχτυλό της κ' είδα· σκιές κρεμόντανε, πολλές σκιές, και μιά από όλες, ή πιό σκοτεινή και πυκνή χαμηλώνε και κινιότανε πιό γλήγορα από τις άλλες· εΐτανε ή σκιά που χυνε ένα κομάτι σύννεφο που τρεχε στον ουρανό πιό γλήγορα και πιό χαμηλά παρά τ' άλλα που εΐτανε από πάνω του.

— Δέν είναι τίποτις εκεί, είπα.

— Είσαι πιό τυφλός από μένα τή γριά ! Κοίταξε· κεί αυτό τό μαυράδι που τόσο γλήγορα τρέχει άπάνω στή στέππα.

Κοίταξα πάλι και δέν είδα τίποτις άλλο παρά ήσκιος

— Αυτό είναι μιά σκιά — γιατί έσύ τόνομάζεις

Λάρρας ;  
— Γιατί αυτός είναι ! Κατάντησε σαν ήσκιος. Είναι και χρόνια. Χιλιάδες χρόνια ζή, ή ήλιος που ζέρανε τό κορμί, τό αίμα και τά κόκκαλα κι ή άνεμος τονέ παίρνει. 'Ετσι τιμωράει ή θεός τόν άθροπο για τή μεγάλη περηφάνεια του !  
— Δηγήσου μου, πως γίνηκε αυτό ; Παρακάλεσα τή γριά και χάρηκα ένα θαλασστό παραμύθι από κείνα που μόνο στις στέπες γεννιούνται.  
'Η γριά άρχισε τή δήγησή της.

\*

Είναι πολλές χιλιάδες χρόνια. Μακριά περά από τή θάλασσα, εκεί που βγαίνει ή ήλιος, είναι μιά χώρα, και σε κείνη τή χώρα τό κάθε φύλλο του δέντρο κ' ή κάθε καλαμιά δίνουνε τόσον ήσκιο όσο χρειάζεται ένα άθροπος για νά προφυλαχτή από τό κάμα του ήλιου που εκεί καιει σκληρά.

Τόσο γόνιμη είναι σε κείνη τή χώρα ή γής.

Μιά φορά ζούσε κεί μιά φυλή από δυνατούς άθροπους τσοπάνηδες και κυνηγούς λογιω λογιω ζών. 'Επειτα από κάθε κυνήγι τό στρώνανε στο γλέντι, τραγουδούσανε και χωρατεύανε με τις κοπέλις που εκεί εΐτανε όμορφες σαν τή φωτιά. Μιά φορά, άπρά-

